

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทยของเรามาเป็นเวลานาน ดังปรากฏในประวัติศาสตร์ว่า ในสมัยอาณาจักรอัยลาว คนไทยได้รับพระพุทธศาสนาจากจีน เมื่อราวปี พ.ศ. 612 ซึ่งขณะนั้นขุนหลวงเม่า (ลิวเม่า) เป็นกษัตริย์ปกครองอยู่ (เสถียร ศกุนโต 2525 : 4) พระพุทธศาสนาที่ไทยรับมาจากจีนสมัยนั้น น่าจะเป็นพระพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ต่อมาในสมัยอาณาจักรสุโขทัย รัชกาลพ่อขุนรามคำแหง คนไทยจึงได้รับพระพุทธศาสนาลัทธิหินยานหรือเถรวาท ซึ่งเรียกกันว่า "พระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์" (เสถียร ศกุนโต 2525 : 7) อันเป็นลัทธิของพระพุทธศาสนาที่คนไทยได้นับถือกันสืบมาจนถึงทุกวันนี้ หลักฐานทั้งสองนี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้เป็นศาสนาที่สำคัญของคนไทยมาเป็นเวลานานกว่า 2000 ปี จึงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของคนไทยอย่างมาก ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนผู้หนึ่งจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า "พุทธธรรม" เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจดียิ่งขึ้น แต่เนื่องจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา กว้างขวางและลึกซึ้งมาก จึงเป็นการยากที่จะศึกษาได้ทุกแง่ทุกมุม ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะเรื่อง ศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพุทธธรรมเท่านั้น

ปัจจุบันผู้คนมีความทุกข์กันมาก เพราะประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้เกิดปัญหานานัปการ เช่น การถูกออกจากงาน ถูกลดเงินเดือน ค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอกับรายจ่าย เป็นต้น จึงก่อให้เกิดความเครียด ความทุกข์ยากเดือดร้อนต่าง ๆ ดังที่ทราบกันอยู่ในยามวิกฤตเช่นนี้ผู้คนพยายามแสวงหาวิธีการ แนวทางหรือแสงสว่างให้กับตนเอง บางคนก็พบหนทางสว่าง บางคนยังมีติดบอดมองไม่เห็นหนทาง ความเจริญและความเสื่อมเป็นธรรมดาของโลก เศรษฐกิจตกต่ำก็เป็นเรื่องธรรมดาของโลก สิ่งที่สำคัญคือต้องรักษาใจของตัวเองอย่าให้ตกต่ำไปตามเศรษฐกิจ(พระราชวรมนี 2541 : 11) ธรรมดาของโลกมีขึ้นมีลง พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ดำเนินชีวิตอย่างสม่าเสมอในโลกใบนี้เรียกว่าให้มี "สมจริยา" (พระไตรปิฎก เล่มที่ 29 ข้อ 1743 หน้า 568) คือการดำเนินชีวิตอย่างเรียบสม่าเสมอ ปรับใจให้เรียบสงบสุขในทุกสถานการณ์ รักษาระดับใจของเราให้เป็นปกติอยู่เสมอ ภาวะวิกฤตเช่นนี้ แสงแห่งพุทธธรรมจักเป็นเสมือนประทีปส่องแสงสว่างชี้หนทางแนวทางในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาเห็นสมควรนำหลักการทางพุทธธรรมมาศึกษาให้เข้าใจ เพื่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง ๆ อันจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุขแก่ชีวิต และสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมส่วนรวมด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาถึงธรรมชาติและจุดหมายของชีวิตมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม
- 2.2 เพื่อทราบถึงความสุข และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพุทธธรรม
- 2.3 เพื่อศึกษาศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพุทธธรรม
- 2.4 เพื่อเผยแพร่ศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขบนรากฐานแห่งพุทธธรรมไปยัง

ผู้สนใจ

3. ความสำคัญของการวิจัย

- 3.1 รู้ศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพุทธธรรม
- 3.2 รู้แนวทางในการป้องกันมิให้เกิดความทุกข์ และสร้างความสุขที่แท้จริงให้เกิดขึ้น
- 3.3 เป็นการส่งเสริม และชี้แนะหลักจริยธรรมสำหรับคนทั่วไป และพุทธศาสนิกชน ที่ต้องการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

4. ขอบเขตของการวิจัย

- 4.1 มุ่งศึกษาศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพุทธธรรมในส่วนที่เป็นโลกียสุข เพราะสามารถตรวจสอบได้ ส่วนโลกุตตรสุข บุคคลไม่สามารถตรวจสอบได้
- 4.2 มุ่งศึกษาศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพุทธธรรมของฝ่ายเถรวาท ทั้งนี้ เพราะผู้วิจัยมีความเห็นพ้องกับปราชญ์หลายท่านว่า นิกายเถรวาทเป็นนิกายที่สามารถรักษาพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้บริสุทธิ์บริบูรณ์กว่านิกายอื่น ๆ (เสถียร โพธิ์นันทะ 2513 : 575) ประกอบกับเป็นนิกายที่คนไทยยอมรับนับถือมาเป็นเวลาช้านาน นับตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัยมาจนถึงปัจจุบัน และผู้วิจัยก็มีความคุ้นเคยกับคำสอนของฝ่ายเถรวาทนี้มากกว่ามหายาน

4.3 การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดถือคัมภีร์พระไตรปิฎกในส่วนที่เป็นพระสูตรต้นตปิฎก หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า "พระสูตร" เป็นหลักในการวิจัย ทั้งนี้ เพราะในพระสูตรนั้น ได้บันทึก คำอธิบายของพุทธธรรมที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ จุดหมายปลายทางของการดำรงชีวิต ของมนุษย์ และหนทางที่จะไปสู่จุดหมายนั้นไว้หลายแง่มุม ซึ่งถ้าได้ประมวลข้อมูลเหล่านี้ให้เป็น ระบบแล้วก็จะได้ศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพุทธธรรมได้ เพราะเป็นที่ยอมรับ กันโดยทั่วไปว่า พระสูตรเป็นที่รวมแห่งหลักคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาไว้ได้มากที่สุด

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

มีหลักความจริงอยู่ว่า มนุษย์เรานั้นเมื่อเกิดมาแล้ว แต่ละคนก็เกิดมาในลักษณะที่มีความสงสัยว่า ชีวิตคืออะไร ธรรมชาติของชีวิตคืออะไร ความเป็นไปของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นอย่างไร มีความสัมพันธ์กับอะไรบ้าง ควรแสวงหาอะไรบ้าง ควรดำรงตนอย่างไร เพื่อให้ตนเองได้บรรลุถึงจุดหมายของชีวิต ซึ่งแต่ละคนแต่ละสังคมก็มีจุดหมายของการดำรงชีวิต ที่แตกต่างกัน เพราะได้รับการศึกษา การอบรม ในสังคมที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่มนุษย์ปฏิเสธไม่ได้ คือทุกคนต้องการความสุขความสบาย เมื่อทุกคนที่เกิดมาต่างก็มี จุดมุ่งหมายของชีวิต คือความสุข สังคมไทยอันมีพุทธธรรมเป็นรากฐานทางด้านวัฒนธรรม มีหลักการอย่างไรที่จะทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข พุทธธรรมแสดงชีวิตตามสภาพที่เป็น ไปตามธรรมชาติเป็นทุกซ์ เป็นความจริงที่จะต้องยอมรับแล้วค้นหาสาเหตุของความทุกข์ คือตัว ปัญหา (สมุทัย) เพื่อความสุขอันเป็นเป้าหมายของการดำรงชีวิต (นิโรธ) พุทธธรรมได้แบ่ง ความสุขออกเป็น สองประเภท คือ โลกียสุข และโลกุตตรสุข พุทธธรรมสอนว่า คนที่ถูกความ หิวครอบงำ มีความทุกข์จากความหิว แม้จะแสดงธรรมให้เขาฟัง เขาก็ไม่สามารถเข้าใจได้ (พระธรรมปิฎก 2538 : 7) พระพุทธองค์ตรัสว่า "ความหิวเป็นโรครอย่างยิ่ง สังขารเป็นทุกซ์ อย่างยิ่ง เมื่อทราบความตามนี้แล้ว ฟังปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน อันเป็นบรมสุข" (พระไตรปิฎก เล่มที่ 25 ข้อ 25 หน้า 29) ถึงนิพพานสุข (โลกุตตรสุข) จะเป็นจุดหมายของการปฏิบัติธรรม ในพุทธศาสนา แต่พุทธธรรมก็ให้ความสำคัญแก่ โลกียสุข โดยให้มีระดับเดียวกับโลกุตตรสุข ดังพระพุทธพจน์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ความสุขอันเป็นโลกียะ(โลกียสุข) เป็นฐานของความสุขอัน เป็นโลกุตระ การสร้างความพร้อมพร้อมทางวัตถุ (โลกียสุข) จึงเป็นภาระกิจสำคัญที่จะต้อง กระทำแต่ให้โลกียสุขเป็นพื้นฐานที่จะก้าวไปสู่โลกุตตรสุข ตามหลักพุทธธรรมเมื่อทราบว่าโลกียสุข เป็นอย่างไรก็หาหนทางที่จะให้ถึงความสุข (มรรค) แต่ในการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนานั้น เบื้องต้นต้องอาศัยกัลยาณมิตร จึงจำเป็นต้องมีผู้ที่เป็นต้นแบบเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติธรรม ด้วย (พระธรรมปิฎก 2538 : 622 - 623)

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

"ศิลปะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข" การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ความเข้าใจ รู้เท่าทัน โดยองค์รวมมีความหมาย 4 ด้านคือ

ด้านที่ 1 คือ คิดเป็น ทำเป็น

ด้านที่ 2 แก้ปัญหาเป็น

ด้านที่ 3 รับรู้ประสบการณ์เป็น ทำเป็น ฟังเป็น ใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็น

ด้านที่ 4 กินใช้ บริโภค เสพ คบหา เป็น (พระธรรมปิฎก 2537 : 62)

อีกความหมายหนึ่งคือ เป็นความงามทางด้านจิตใจที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ แต่เป็นเรื่องของการประพฤติ การกระทำ การนึกคิด ดังคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า "จงปฏิบัติให้งดงาม ในเบื้องต้น ให้งดงามในท่ามกลาง ให้งดงามในเบื้องปลาย" "อาทิกุลยาณํ มชฺเชนกุลยาณํ ปรีโยสานกุลยาณํ" คือ การมีพฤติกรรม ทางกาย วาจา ใจ งดงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป ใครเห็นแล้ว ต้องรัก

"การปฏิบัติธรรม" เอาธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้ เอามาใช้ในการดำรงชีวิต ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง (พระธรรมปิฎก 2543 : 32) การปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งที่ต้องทำ ตลอดเวลา ตลอดชีวิต จนถึงกับกล่าวได้ว่าเป็นระบบแห่งการเป็นอยู่ของชีวิตหรือประจำวัน ไปเสียทีเดียวหาใช่เป็นสิ่งที่กำหนดให้กระทำชั่วคราว เช่น เดือนหนึ่งบ้าง สองเดือนบ้าง สามเดือนบ้าง แล้วก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมแล้วก็หาไม่ (พุทธทาสภิกขุ 2509 : 6)

"พุทธธรรม" ธรรมที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนที่เป็นแกนกลางแสดงหลักความจริงที่เรียกว่า "สังฆธรรม" และที่แนะนำแนวทางประพฤติปฏิบัติเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขที่เรียกว่า "จริยธรรม" พุทธธรรมถือว่ามีแก่นมาพร้อมกับพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของคนไทยแต่หลักธรรมและความเชื่อที่พุทธศาสนิกชนไทยนับถือปฏิบัติอยู่ไม่ใช่หลักแท้ของพระพุทธศาสนา ไปทั้งหมดอาจมีลัทธิผีสางเทวดาและศาสนาพราหมณ์เป็นต้น ปะปนอยู่ด้วย (พระราชวรมุนี 2528 : 182 - 183)

"โลกียสุข" ความสุขอย่างโลกีย์ เป็นความสุขที่เป็นวิสัยของชาวโลก ประกอบด้วย อาสวสุข กามสุข มนุษย์สุข ทิพยสุข ตลอดจนถึงญาณสุข และวิปัสสนาสุข

"โลกุตตรสุข" ความสุขอย่างโลกุตตระ หรือนิพพานสุข เป็นความสุขที่อยู่เหนือชั้น จริยธรรมและศีลธรรม ความสุขที่เนื่องด้วยมรรค ผล นิพพาน

"สัจธรรม" ธรรมที่จริงแท้ หลักความจริงของสิ่งทั้งหลายตามนัยแห่งพุทธธรรม
คือ คำสอนที่เกี่ยวกับสภาวะของสิ่งทั้งหลายหรือธรรมชาติ และความเป็นธรรมดาของสิ่ง
ทั้งหลาย หรือกฎแห่งธรรมชาตินั่นเอง